

SANMAO

SUOMENTANUT RAUNO SAINIO

Tarinoita Saharasta

AULA & CO

Kiinankielinen alkuteos
撒哈拉歲月 *Sahala suiyüeh*

© 1976, 2011, 2021 by Sanmao

First published by Crown Publishing Company Ltd. in Taiwan in 1976
Finnish edition published by agreement with Crown Publishing
Company Ltd., acting in conjunction with The Grayhawk Agency through
Marianne Schönbach Literary Agency B.V. All rights reserved.

ISBN 978-952-364-320-8
© Kustannusosakeyhtiö Aula & Co, 2023

Runositaateissa on käytetty Pertti Niemisen suomennoksia sivulla 37
(Wang Wei, Ma Zhiyuan), 274 (Li Yu,
Niemisen suomennosta mukaillen) sekä 274 ja 292 (Bai Juyi).
Muiden sitaattien käännökset suomentajan omia.

Suomentaja on saanut tukea Suomen Kulttuurirahastolta.

F I
L I

FILI – Kirjallisuuden vientikeskus on tukenut tämän kirjan kääntämistä

Sponsored by the Ministry of Culture, Republic of China (Taiwan).

Kansi: Sanna-Reeta Meilahti

Paino: Tallinna Raamatutrükikoja

Kustannusosakeyhtiö Aula & Co
Eerikinkatu 36, 00180 Helsinki
aulakustannus.fi

Tikari aavikon yössä

Muuttaessani aavikolle unelmoin, että minusta tulisi historian ensimmäinen Saharan ylittänyt naispuolinen tutkimusmatkailija. Ennen lähtöäni, kun olin vielä Euroopassa, ajatus oli moneen kertaan vienyt minulta yöunet. Aavikolla sivistys loistaisi poissaolollaan, joten eri puolilla maailmaa kerryttämästäni kokemuksesta ei tällä matkalla olisi apua. Se huoletti minua vähän, mutta uneksittuani aavikosta lähes puolen vuoden ajan päätin, ettei minun auttaisi kuin lähteä paikan päälle ja katsoa sitten, kuinka käy. En tietysti voinut lähteä täysin vailla suunnitelmaa. En voisi vain hypätä lentokoneesta laskuvarjolla aavikolle kenttäpullo lanteilla. Niinpä matkani lähtöpiste oli Espanjan hallitseman Länsi-Saharan pääkaupunki El Aaiún. Oikeasti paikkaa oli aika vaikea mieltää pääkaupungiksi, sillä kyse oli pienestä kaupungista tai suorastaan kyläpahasesta keskellä aavikkoa. Siellä ei ollut muuta kuin muutama katu, pari pankkia ja jokunen kauppa. Mitään suurkaupungin hulinaa oli turha odottaa. Mutta paikka tarjosi länsimaisista elokuvista tuttuja pikkukaupunkien autioita näkymiä ja tunnelmaa senkin edestä.

Vuokraamani koti sijaitsi varsinaisen kaupungin ulkopuolella. Se oli surkea tönö, mutta vuokra oli eurooppalaista tasoa korkeampi. Kalusteet puuttuivat. Levitin lattialle mattoja paikalliseen tapaan ja hankin patjan, joka toimitti vuoteen virkaa toisessa huoneessa. Se sai ensi alkuun kelvata. Vettä sentään oli. Kattotasanteella pönötti

veden säilytykseen tarkoitettu öljytynnyri. Joka aamu kello kuuden maissa kaupungista toimitettiin vettä, joka oli peräisin aavikon syvistä porakaivoista ja jostain syystä erittäin suolaista. Käytin suolavettä peseytymiseen. Juomavesi piti ostaa pulloittuna.

Arki oli ensi alkuun yksinäistä. En osannut arabiaa, ja naapurini olivat paikallisia saharalaisia – sahraveja. Naisista harva osasi espanjaa. Osalta lapsista espanja sujui, joskin enimmäkseen vain auttavasti. Kotioveni avautui suoraan tielle, jonka toisella puolella minua tervehti ääretön aavikko. Se ulottui lakeana, pehmeänä ja tyynen salaperäisenä aina taivaanrantaan saakka. Väriltään se oli vaaleankeltainen, ja ajattelin, että maisema kuun pinnalla voisi kenties näyttää samalta. Kun aurinko laski, menin ylös kattotasanteelle ja ihastelin punaiseksi värjäytyvää aavikkoa. Istuin katolla aina pimeään tuloon asti. Noina hetkinä tunsin oloni kamalan yksinäiseksi.

Olin suunnitellut lähteväni aavikolle heti kun olisin ensin asettunut ja ehtinyt vähän levähtää. Mutta lähtö ei käynytkään ihan niin helposti. Ongelma oli, etten tuntenut kaupungissa ketään. Aluksi tapasin ihmisiä vain kaupungin poliisiasemalla, missä minun oli ravattava, koska poliisi oli takavarikoinut passini ja yritti häätää minut kaupungista. Ensimmäinen tapaamani henkilö oli aseman varapäälikkö, espanjalainen mies.

”Haluan lähteä aavikolle, mutten tiedä miten”, sanoin hänelle. ”Voisitteko auttaa?”

”Aavikolle? Etkös sinä ole jo aavikolla? Vai mitä sinä näet, kun nostat päätäsi ja katsot ulos ikkunasta?” Itse hän ei viitsinyt nostaa päätään edes sen vertaa, että olisi katsonut ihmistä, jonka kanssa puhui.

”En minä sitä tarkoita. Haluan tehdä tällaisen matkan.” Menin seinällä olevan kartan eteen ja annoin käteni viistä sen poikki Punaisellemerelle saakka.

Hän mittaili minua pari pitkää minuuttia ennen kuin sanoi: ”Neiti hyvä, mahdatko sinä ymmärtää, mistä puhut? Se ei ole mahdollista. Saat luvan palata Madridiin heti seuraavalla lennolla. Emme kaipaakaan täällä minkään sortin hankaluuksia.”

Aloin hermostua. ”Ei minusta teille hankaluuksia koidu. Minulla on rahaa kolmeksi kuukaudeksi. Katsokaa nyt, tässä rahat.” Kaivoin taskusta tukun nuhjuisia seteleitä ja näytin ne hänelle.

”Hyvä on, samantekevää. Saat asua täällä kolme kuukautta. Kun aika täyttyy, sinun on häivyttävä täältä. Missä sinä nyt majaillet? Hoidetaan rekisteröinti alta pois.”

”Asun kaupungin ulkopuolella. Talolla ei ole numeroa. Sijaintia on vähän vaikea selittää... Voisin piirtää teille kartan.”

Näin se siis kävi. Olin muuttanut Saharan aavikolle.

En haluaisi tehdä numeroa yksinäisyydestäni. Tunne oli kuitenkin aluksi niin musertavan voimakas, että minun teki mieli palata Eurooppaan heti paikalla. Hiekkaa oli kaikkialla. Päivällä oli niin paahtavan kuumaa, että vedellä saattoi polttaa kätensä. Yöllä taas oli niin kylmä, että piti pukea takki päälle. Monen monta kertaa kysyin itseltäni, miksi minun oli väen vängällä saatava jäädä. Miksi minun oli pitänyt tulla tänne Jumalan selän taakse? Kun vastausta ei kuulunut, jatkoin asettumista ja elämäni aavikolla, päivä kerrallaan.

Toinen tapaamani henkilö oli Espanjan muukalaislegioonan entinen komentaja, espanjalainen hänkin. Hän oli elänyt koko ikänsä aavikolla eikä enää kaivannut vanhoilla päivillään takaisin kotimaahan. Pyysin häntä neuvomaan, miten voisin matkustaa aavikon halki.

”Neiti, se ei ole mahdollista! Sinun pitää ymmärtää, mitä sellainen vaatii. Ja sinun pitää oppia tuntemaan omat rajasi.”

Kuuntelin häntä mitään sanomatta. Ilmeeni oli varmasti murheellinen.

”Vilkaisepa tätä sotilaskarttaa”, hän sanoi ja viittooi minut seinän viereen. ”Tämä tässä on Afrikka. Tässä on Saharan aavikko. Katkoviivat kuvaavat teitä, kaikki muu on... No, etköhän tajua sen itsekin.”

Tajusinhan minä. Olin elämäni aikana tutkinut lukemattomia karttoja. Espanjan Saharan alueita halkoi pari hassua katkoviivaa. Niiden lisäksi kartalla näkyi vain valtioiden välisiä rajoja. Katkoviivojen ja rajojen jälkeen ei ollut mitään, vain pelkkää tyhjää.

”Millaisia ne tiet ovat?” kysyin.

”Ne ovat jäänteitä reiteistä, joita ihmiset ovat ennen kulkeneet. Hyvällä säällä urat voi nähdä, mutta hiekkatuulet piilottavat ne heti näkymättömiin.”

Kiitin häntä ja lähdin mieli maassa. Tiesin, että olin yliarvioinut itseni. En silti voinut luovuttaa näin helposti. Olin itsepäinen luonne, enkä lannistuisi nytkään. Päätin mennä paikallisten sahrawien puheille. Heillä olisi aavikosta omat näkemyksensä.

Sahraweilla oli kaupungin liepeillä oma aukio, joka oli tupaten täynnä kameleita, vuohikarjaa, maastoautoja ja kauppatavaraa. Odotin, kunnes muuan iäkäs muslimimies päätti rukouksensa. Sitten kysyin häneltä, miten voisin matkustaa Saharan halki. Vanhus puhui espanjaa. Kun hän alkoi puhua, paikalle kerääntyi hetkessä joukko nuoria.

”Haluat siis matkustaa Punaisellemerelle? Siellä en ole koskaan käynyt. Tätä nykyä sinne pääsee mukavasti lentäen, kun matkustaa Euroopan kautta. Turha lähteä yrittämään aavikon poikki.”

”Olet varmaan oikeassa. Mutta sitä minä silti haluan. Tarvitsen neuvoja.” Puhuin kovalla äänellä, jotta vanhus varmasti kuulisikin minua kunnolla.

”Olet siis tosissasi? No, kyllä sekin onnistuu! Kuuntele tarkkaan. Vuokraa kaksi maastoautoa. Jos yksi hajoaa, toinen pelastaa henkesi. Sitten tarvitset vielä oppaan. Jos valmistaudut kunnolla, voit yrittää!”

Ensimmäistä kertaa kuulin jonkun sanovan, että voisin yrittää. ”Paljonko auton vuokraaminen maksaa?” kysyin. ”Entä mitä opas veloittaa?”

”Auto maksaa kolmetuhatta pesetaa per päivä. Sama hinta oppaalla. Sen lisäksi rahaa kuluu ruokaan ja bensiiniin.”

Tein päässäni pikaiset laskelmat. Yhden kuukauden autonvuokraus oppaineen maksaisi 180 000 pesetaa. Ei kun hetkinen, laskin väärin. Autojahan tarvittiin kaksi. Siis yhteensä 270 000 pesetaa. Siihen päälle vielä varusteet, bensiini, ruoka ja vesi. Kuukauden matkan kulut olisivat vähintään 400 000 pesetaa.

Panin käden taskuun ja tunnustelin masentuneena seteleitäni. ”Se maksaa liikaa”, minun oli myönnettävä. ”Ei minulla ole siihen varaa. Kiitos paljon avusta.”

Nousin lähteäkseni, mutta sitten vanhus sanoi: ”Voi siitä halvemmallakin selvitä.”

”Miten muka?” kysyin ja istuin uudelleen alas.

”Voit lähteä paimentolaisten matkaan. He ovat ystävällistä väkeä. Jos jossakin sataa, he siirtyvät sinne. Säästäisit rahaa huomattavasti. Voin hoitaa esittelyt.”

”Ei haittaa, vaikka matkasta tulisi raskas. Hankin oman teltan ja kamelin. Voin lähteä vaikka heti.”

Vanhus naurahti. ”Lähdöstä ei kukaan tiedä. Paimentolaiset saattavat pysyä yhdessä ja samassa paikassa viikon tai pari, joskus kuukausikaupalla. Kaikki riippuu siitä, mistä vuohille löytyy laidunta.”

”Kuinka kauan aavikon ylittäminen vie heiltä aikaa?”

”Paha sanoa. He liikkuvat verkalleen. Siinä saattaa vierähtää kymmenenkin vuotta!”

Nuoret remahtivat nauramaan. Minä olin ainoa, jota ei naurattanut. Laahustin pitkän matkan takaisin kotiin. Olin lähtenyt suurella vaivalla kauas aavikolle – vain jäädäkseni jumiin tähän

tuppukylään. No, onneksi minulla oli vielä kolme kuukautta aikaa. Asettuisin ensin aloilleni ja ryhtyisin vasta myöhemmin tekemään suunnitelmia kaikessa rauhassa.

Seuraavana päivänä vuokraisäntäni perhe tuli luokseni kylään. Ulko-oven edessä tungeksi parvi tyttöjä ja poikia. Hymyilin heille ja otin pienimmän lapsista syliini. ”Tulkaa sisään, niin annan teille jotakin purtavaa.”

Lapset vilkaisivat vaivaantuneina takanaan olevaa pulskanpuoleista naista. Nainen oli hyvin kaunis, silmät olivat suuret, ripset pitkät, hampaat hohtavan valkoiset, iho vaaleanruskea. Hän oli verhonnut ruumiinsa tummanturkooisiin vaatteeseen ja peittänyt tukkansa huivilla. Hän tuli eteeni, kosketti kasvoillaan minun kasvojani, otti minua kädestä ja tervehti: ”Salam aleikum.” Rauha kanssasi.

”Salam aleikum”, vastasin. Ihastuin häneen oitis.

Tytöt oli puettu monenkirjaviin afrikkalaisiin mekkoihin. Hiukset olivat lukuisilla pikku palmikoilla, jotka muistuttivat kiemurtelevia käärmeitä. He olivat ihanan sieviä. Pojista osalla oli vaatteet päällä, osa oli alasti, yhdelläkään ei ollut kenkiä jalassa. Heistä uhkui voimakas haju. Pojilla oli kauniit kasvot, mitä nyt vähän likaiset.

Vieraiden lähdettyä tapasin vielä vuokraisäntäni Hamdin. Hän oli ammatiltaan poliisi, ja hän puhui sujuvaa espanjaa.

”Vaimonne on häikäisevän kaunis”, kehuin hänelle.

”Onpas outoa”, hän ihmetteli. ”Vaimoni ei tietääkseni käynyt luonasi kylässä!”

”Kuka se pulska nainen sitten oli, jos ei vaimonne?”

”Ai hän! Hän on vanhin tyttäreni Gueiga. Hän on vasta kymmenvuotias.”

Tuijotin häntä pöllämystyneenä. Gueiga näytti niin kypsältä, että olisi voinut käydä vaikka kolmekymmenvuotiaasta. Oli vaikea uskoa, että hän oli vasta lapsi.

”Neiti, sinäkin taidat olla siinä kymmenen vuoden paikkeilla? Sinusta ja tyttärestäni tulee vielä hyviä ystäviä.”

Raavin hämillisenä päätäni. En tiennyt, miten kertoisin hänelle todellisen ikäni.

Hieman myöhemmin, kun Gueiga ja minä olimme jo vähän tutustuneet, kysyin häneltä: ”Gueiga, oletko sinä oikeasti vasta kymmenvuotias?”

”Ai mikä ihmeen vuotias?”

”Tarkoitan, että kuinka vanha olet?”

”En minä vain tiedä!” hän sanoi. ”Osaan laskea vain niin pitkälle kuin minulla on käsissäni sormia. Me naiset emme välitä iästämme. Vain Hamdi tietää ikäni.”

Sain tuota pikaa huomata, ettei Gueiga ollut ainoa nainen, joka ei tiennyt omaa ikäänsä. Hänen äitinsä ja muut naapuruston naiset eivät hekään osanneet laskea, eikä kukaan heistä piitannut ikävuosistaan. Heitä liikutti vain se, olivatko he pulskia vai eivät. Pulska oli yhtä kuin kaunis, oli nainen minkä ikäinen hyvänsä.

Elettyäni aavikolla melkein kuukauden olin jo tutustunut koko joukkoon ihmisiä. Minulla oli ystäviä sekä espanjalaisten että saharwien keskuudessa.

Muuan saharwinuorukainen oli käynyt lukion, mitä voitiin pitää kelpo saavutuksena. Eräänä päivänä hän kertoi minulle iloutuisen: ”Menen ensi keväänä naimisiin.”

”Onneksi olkoon! Missäs morsian on?”

”Aavikolla. Hän asuu *khaimassa*.” Sana tarkoittaa paimentolaistelttaa.

Katselin komeaa nuorukaista ja toivoin, että hän pääsisi elämässä pitkälle.

”Kerropa, minkä ikäinen morsiamesi on”, sanoin.

”Hän on yhdentoista.”

”Anteeksi kuinka? Sinähän olet käynyt lukion? Voi hyvänen aika!”

Hän katsoi minua yrmeästi. ”Onko siinä muka jotakin väärää? Ensimmäinen vaimoni oli vasta yhdeksän, kun menimme naimisiin. Nyt hän on neljäntoista, ja meillä on kaksi lasta.”

”Mitä? Onko sinulla jo ennestäänkin vaimo? Mikset ole ker-tonut?”

”Mitä kertomista siinä olisi ollut? Naiset nyt ovat kaikki yksiä...”

Katsoin häntä tiukasti silmiin ja kysyin: ”Aiotko ottaa vielä kolmannen ja neljännen vaimon?” Islamin mukaan miehellä voi olla neljä vaimoa.

”En tietenkään. Ei minulla ole sellaiseen varaa. Kahdessa on jo ihan kylliksi.”

Jonkin aikaa tämän keskustelun jälkeen Gueiga meni naimisiin. Silloin hän itki, koska niin on heidän kulttuurissaan tapana. Jos olisin hänen asemassaan, itkisin katkerasti koko loppuikäni.

Eräänä päivänä illan jo hämärtyessä kuulin auton tööttäävän kotitaloni edustalla. Juoksin katsomaan, kuka siellä metelöi. Eräs hiljattain tapaamani pariskunta viittilöi minulle maastoautostaan. ”Tule, lähdetään ajelulle.”

He olivat espanjalaisia. Mies palveli täälläpäin ilmavoimissa, ja hänellä oli käytössä auto, moderni juhta. Kipusin takapenkille ja kysyin, minne matka.

”Ajamme aavikolle.”

”Kuinka pitkälle?”

”Viivymme pari kolme tuntia ja tulemme sitten takaisin.”

Pariskunta halusi ajaa kauas, vaikka hiekan hallitsema maisema oli kaikkialla sama. Ajoimme autojen hiekkaan painamaa uraa pitkin kohti ääretöntä aavikkoa. Oli tukahduttavan kuuma, vaikka oli jo ilta. Tunsin oloni uneliaaksi, joten ummistin silmäni hetkeksi.

Kun avasin ne, minua odotti hämmästyttävä näky. Edessämme parinsadan metrin päässä oli suuri järvi. Sen pinta oli peilityyni, rannoilla seisoj jokunen puu.

Hieraisin silmiäni. Auto näytti kaahaavan päätä pahkaa kohti järveä. Nojasin eteenpäin ja läpsäisin miestä takaraivoon. ”Hei, tuolla edessä on järvi! Sinä tapat meidät!”

Hän ei ollut varoituksiani kuulevinaan, painoi vain entistä kovemmin kaasua. Vilkaisin naista, joka suureksi yllätyksekseni hymyili – tällaisella hetkellä! Järvi lähestyi vääjäämättä. Painoin pääni polviin ja toivoin parasta.

Olin kuullut, että aavikolla jossain kaupungin läheisyydessä oli järvi. En osannut arvata, että olimme tänään matkalla juuri sinne. Kohotin varovasti päätäni ja näin, että järvi oli yhä siellä. Painoin pääni alas uudestaan. Mies ajoi vielä satakunta metriä ennen kuin pysäytti auton.

”Hei, avaa silmät!” he huusivat. Tein työtä käskettyä ja näin ympärilläni vain loputonta erämaata. Laskeva aurinko silasi aavikon verenvpunaiseksi, tuuli tuiskutti hiekkaa ympäriinsä. Minne järvi oli hävinnyt? Sitä ei näkynyt, ei ollut minkään sortin vettä eikä varsinkaan puita. Puristin jännittyneenä penkin reunoja enkä saanut sanaa suustani. Tunsin joutuneeni keskelle kauhutarinaa.

Hyppäsin kyydistä ja tamppasin maata jaloillani. Kosketin maata vielä käsilläkin varmistaakseni, että se oli kuin olikin kiinteää ja todellista. Mitä järvelle oli tapahtunut? Käännyin ympäri ja näin, että auto ei sentään ollut hävinnyt, se oli yhä paikallaan siinä missä pitikin. Ystäväni istuivat kyydissä ja nauroivat kippurassa.

”Nyt ymmärrän. Se oli kangastus, eikö niin?”

Kivuttuani takaisin kyytiin ihokarvani olivat edelleen pystyssä. ”Olipa se pelottava. Miten se olikin niin lähellä? Elokuvissa kangastukset ovat aina paljon kauempana.”

”Opit kyllä ajan myötä tuntemaan aavikon ja sen salaisuudet. Aavikolla on vaikka mitä omituista ja jännittävää.”

Sen jälkeen en enää rojhennut uskoa silmiäni, kun näin jotakin uutta. Minun oli mentävä sen luo ja kosketettava sitä. En kehdannut myöntää, että pelkäsin kangastuksia, joten keksin valehdella olevani likinäköinen. Sain näkemästäni paremman kuvan vasta kun sain ensin koskettaa sitä.

Eräänä päivänä pesin pyykkiä etuovi auki, kun vuokraisäntäni vuohi tepasteli sisään ja söi ainoan kukan, jonka olin saanut kasvamaan makealla vedellä. Tai ei se oikeastaan ollut edes kukka, pikemminkin vain pari vihreää lehteä, mutta silti. Vuohi söi ne suihinsa kertaheitolla. Syöksyin epelin perään antaakseni sille selkäsaunan, mutta kompastuin ja kaaduin rähmälleni. Olin niin kiukuissani, että marssin suoraa päätä naapuriin ja kivahdin vuokraisännän pojalle Bashirille: ”Teidän vuohenne söi minun kasvistani lehdet!”

”Montako lehteä se söi?” poika kysyi koppavasti. Hän oli viisitoistavuotias ja vuokraisännän esikoinen.

”Lehtiä oli vain kaksi. Se söi ne molemmat.”

”Täytyykö sinun vaahdota tuolla lailla kahdesta lehdestä?”

”Mitä? Me elämme kuule aavikolla, eikä täällä kasva ei sitten mikään. Minun kukkani –”

”Unohda jo se kukkasi. Onko sinulla suunnitelmia illaksi?”

”Ei minulla mitään erityistä ole.” Se piti paikkansa, minun ei tarvinnut edes valehdella.

”Lähden parin kaverin kanssa nappaamaan avaruusolioita. Lähdetkö mukaan?”

”Avaruusolioita?” Uteliaisuuteni heräsi. ”Onko täällä tehty ufohavaintoja?”

”Onpa hyvinkin.”